

MANAGEMENTUL RESURSELOR FINANCIARE – OBIECTIV STRATEGIC AL INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT

Galina MARTEA

Institutul de Științe ale Educației

It is obvious that financial instruments, i.e. money, are stringent necessities created by the human kind through time. These financial instruments, in their process of gaining various values in terms of a people's opportunities, attract in themselves other key terms such as „management” and „leadership”.

The management and leadership of socio-economic activities, in essence, the acquisition of financial instruments is a process which is very dynamic and complex, that doth implies and maintains in balance the entire mankind influenced by a multitude of factors and ample conditions without precedent.

Therefore, the science of how to lead, manage and administer, attains its widest scope in the last decades, all of which is encompassed under the general term of management. Also, in the case of, financial instruments, these operate in an ever moving field defined as the „Management of Financial Instruments”, which has as its primary objective to maximize the value of an economic organization through exploiting the relationship, between profit and investment or that between profit and risk.

Orice activitate umană pentru a fi inițiată, desfășurată, dezvoltată are nevoie de prezența dinamică a trei factori sau principale elemente-resursă – omul, timpul și banii [1].

Acești factori-resursă sau sursă de existență pentru factorul uman stabilesc în sine obiective strategice în dependență de propriile necesități.

Funcția de „propriile necesități” concepe nemijlocit obiectivul de dobândire, acumulare a mijloacelor necesare individului.

Ținând cont de factorii-resursă nominalizați, constatăm că:

- omul stabilește deciziile și ideile corespunzătoare pentru a le realiza ulterior în practică;
- noțiunea de timp se manifestă prin reducerea consumului de timp la minimum pentru realizarea obiectivelor propuse;
- și banii au menirea de a cuantifica mărimea eforturilor implicate și calitatea rezultatelor obținute în derularea unei activități umane.

Este evident că resursele financiare (adică banii) sunt necesități stringente provocate de ființa umană în timp, care, la rândul lor, materializându-se în timp, în dependență de posibilitățile omului, atrag în sine și alte elemente-cheie, precum „control”, „conducere”.

Controlul, conducerea activităților (sociale, economice etc.), în rezultat, obținerea resurselor financiare este un proces destul de dinamic și complex, care implică și ține în corelație întreaga omenire, influențată de multitudinea de factori și condiții de amploare fără precedent.

Precum știința de a conduce, de a controla, de a gestiona capătă o amploare fără precedent în ultimele decenii, putându-se identifica în cadrul general al managementului, la fel și elementul „resursele financiare” operează într-un domeniu aflat în continuă mișcare, definit cu noțiunea de „Managementul financiar” sau „Managementul resurselor financiare” cu obiectivul principal de a maximiza valoarea unei organizații economice prin prisma raportului profit-investiție sau a raportului profit-risc.

Originea managementului financiar începe după anii '20 ai sec.XX, odată cu apariția lucrării „Politica financiară a corporațiilor” de Arthur Stone Dewing, iar teoria și practica managementului financiar modern se aprofundează la începutul anilor 1940 și capătă amploare, în special, după 1945.

Sfârșitul anilor '50 se consideră începutul ultimei perioade semnificative în aplicarea legislației financiare moderne și elaborarea teoriilor financiare utilizate și în prezent.

Pe plan mondial, managementul resurselor financiare înregistrează o evoluție accelerată în directă concordanță cu alte domenii ale managementului.

Pentru a fi în pas cu sistemul european și mondial, fostele state cu economie centralizată, inclusiv Republica Moldova, abordează și asimilează mai cu dificultate elementele de bază ale managementului financiar modern.

Pentru conectarea la sistemul economic european și mondial, pentru adaptarea la legislația pieței libere a economiei sunt necesare eforturi considerabile în formarea optimă a resurselor financiare corespunzătoare activităților efectuate de organizații și instituții.

Preocupările cadrelor de conducere din sistemul de învățământ și din alte domenii de activitate din țară sunt, în mare parte, orientate spre a asigura cu mijloace financiare necesitățile instituției întru desfășurarea eficientă a activităților din cadrul acesteia.

Obiectivul principal al managementului resurselor financiare ale instituțiilor și organizațiilor din Republica Moldova (indiferent de forma de proprietate), inclusiv ale instituțiilor de învățământ, este realizabil în practică cu mult mai dificil, decât pare la prima vedere. Acest lucru este motivat prin două aspecte:

- restricțiile, impuse de către stat, în gestionarea mijloacelor financiare proprii (veniturile mijloacelor extrabugetare);
- finanțarea bugetară (mijloacele financiare din bugetul de stat) destul de limitată, sursă principală de întreținere a instituțiilor de învățământ (universitar și preuniversitar) de stat.

De menționat, că managementul resurselor financiare este singurul care vizează formarea și gestionarea resurselor și fluxurilor financiare provenite din activitatea proprie. Succesul unei instituții se înregistrează numai atunci când este un control riguros de ordine internă, la care este supusă activitatea respectivei organizații sau instituții economice.

Instituțiile de învățământ din țară, atât din sistemul preuniversitar, cât și universitar se confruntă cu dilema justificată prin prisma dificultății de a activa eficient, caracterizată de mediul și condițiile în care evoluează managementul financiar sau managementul resurselor financiare ale acestora.

Se constată că în țările dezvoltate din Occident învățământul este plasat în centrul atenției întregii societăți, veniturile proprii ale instituției de învățământ sunt protejate prin funcționarea unui management financiar modern, iar statul, la rândul lui, alocă nemijlocit mijloacele financiare necesare acestuia.

Fără un management financiar modern o instituție de învățământ nu poate activa eficient și nu poate avea rezultatele dorite atât în plan instructiv, cât și în plan financiar.

Dacă e să ne referim la poziția actuală a instituțiilor de învățământ din republică, în special, din sistemul preuniversitar (îndeosebi, din mediul rural), la compartimentul „managementul financiar”, s-ar putea spune că situația ar corespunde celei din perioada anilor '40-'50 în care se aflau țările dezvoltate cu economie de piață tradițională. Însă, e greu de făcut o constatare, deoarece dezvoltarea instrumentelor financiare a pieței libere a țărilor est-europene, în perioada de tranziție, a fost și este un fenomen unic cu particularități deosebite, pe care țările din Vest nu le-au avut.

Conform Legii Învățământului, art.61(2), teoretic, statul garantează alocarea anuală de mijloace bugetare pentru sistemul de învățământ în proporție de cel puțin 7% din produsul intern brut (PIB), iar normativele de finanțare ale instituțiilor de învățământ se indexează în corespundere cu rata inflației (art.61(3)).

În practică, pentru sistemul de învățământ se alocă 6,7% din PIB, iar rata inflației nu se reflectă proporțional la mărirea salariilor de funcție ale angajaților.

Instituțiile de învățământ, în special preuniversitare (în particular, din mediul rural), înfruntă greutăți majore la compartimentul „managementul resurselor financiare”.

Asigurarea instituțiilor de învățământ cu mijloace financiare în condițiile pieței libere a fost și este o problemă acută. Economia de piață liberă nu funcționează în toată amploarea ei conform criteriilor adecvate, sistemul de autogestiune în instituțiile de învățământ nu se poate manifesta fără un cadru legal, de aceea și transformările concepute în învățământ nu pot fi realizabile în măsura cuvenită (atât în plan internațional, cât și național), fără o concepție clară (viabilă în practică) a managementului, în particular, a managementului financiar.

Mijloacele bugetare anuale aprobate pentru instituțiile de învățământ, conform planurilor de finanțare, permit acoperirea cheltuielilor doar la unele articole din clasificarea bugetară:

- ✓ retribuirea muncii angajaților – art.111 (inclusiv, salarizarea cadrelor didactice);
- ✓ contribuții de asigurări sociale de stat – art.112;
- ✓ plata mărfurilor și serviciilor – art.113 (dintre care, mai frecvent, pentru alineatele: energie electrică(01); energie termică(04); servicii de telecomunicație(011); arendarea mijloacelor de transport(013); apă și canalizație(034);
- ✓ prime de asigurări obligatorii de asistență medicală – art.116;
- ✓ transferuri către populație – art.135 (bursele pentru studenți);
- ✓ alte.

De fapt, necesitățile reale ale instituțiilor de învățământ la cheltuieli sunt cu mult mai mari în raport cu cele aprobate. Mărimea mijloacelor financiare bugetare aprobate pentru instituțiile de învățământ universitare constituie 74,2% din necesitate, iar pentru instituțiile de învățământ preuniversitare sunt de 82,4% din necesitate.

De remarcat, că pe parcursul ultimilor ani este dificil a stabili corect, în raport procentual, volumul mijloacelor bugetare alocate instituțiilor de învățământ față de necesitatea reală a instituției. De ce? Pentru că, la formarea proiectului de buget, pentru anul următor de activitate, instituția de învățământ trebuie să respecte regulile stabilite de Ministerul Finanțelor prin reflectarea cheltuielilor în dependență de posibilitățile sistemului bugetar și nu în dependență de necesitatea reală a instituției. De aici apare și ipoteza că necesitatea reală a instituției de învățământ la compartimentul „managementul resurselor financiare” nu se vede.

Dacă e să ne referim la articolul 111 „Retribuirea muncii angajaților”, atunci acest articol este finanțat integral, corespunzător mărimilor salariilor de funcție și salariilor tarifare ale angajaților, stabilite prin Legea salarizării pentru unitățile bugetare.

Totodată, expresia de mai sus „acest articol este finanțat integral” nu poate confirma faptul că este vorba de o evoluție conturată a managementului financiar în învățământ. Nu. Retribuirea muncii angajaților este un capitol aparte, un capitol foarte sensibil, cu care se confruntă sistemul de învățământ. Mărimea salariilor tarifare și de funcție ale cadrelor didactice nu sunt la nivelul așteptărilor și eforturilor depuse de salariat.

În decembrie 2008, mărimea medie a salariului de funcție (cu toate suplimentele) a unui cadru didactic, cu studii superioare, din învățământul preuniversitar era de 1344 lei (activitatea pe o unitate), iar a cadrului didactic din învățământul universitar – de 1269 lei (activitatea pe o unitate).

Mărimea salariilor de funcție și tarifare ale angajaților din învățământ nu corespund cerințelor pieței și nu sunt stabilite în raport cu rata inflației, care variază de la o zi la alta, cu coșul minim de consum real necesar unei persoane pentru un trai decent.

Dacă instituțiile de învățământ universitare, din veniturile proprii (extrabugetare), soluționează cât de cât pozitiv situația la capitolul „Retribuirea muncii angajaților”, atunci instituțiile de învățământ preuniversitare la acest capitol sunt în defavoare, în special cele din mediul rural.

Este evident că alocațiile bugetare aprobate pentru instituțiile de învățământ sunt prevăzute doar pentru necesități stringente în mărimi minime. În așa fel, ele nu pot determina și soluționa în termeni normali necesitățile, calitatea și politica educațională a unei instituții de învățământ.

În cazul în care bugetul statului nu este capabil să întrețină și să finanțeze instituțiile de învățământ cu mijloace financiare la toate compartimentele, în dependență de nivelul necesităților, atunci restricționarea mijloacelor financiare proprii (extrabugetare) ale instituțiilor de învățământ este inutilă.

Odată cu posibilitatea atragerii și acumulării mijloacelor financiare proprii, managerii instituțiilor de învățământ sunt în drept să-și protejeze banii acumulați și să-i gestioneze în dependență de necesitățile interne ale instituției. Pentru aceasta este nevoie de bază legislativă și normativă corespunzătoare la capitolul „autonomia instituțiilor de învățământ” și, nu în ultimul rând, la capitolul „autonomia managementului financiar”, care poate fi definit prin „protejarea mijloacelor financiare, formate din venituri proprii”.

Actualmente, pe fondalul acumulării mijloacelor financiare proprii sunt prezente, în mod mai conturat, instituțiile de învățământ universitare. În majoritatea cazurilor, sursele proprii sunt veniturile provenite din taxele pentru studii ale studenților. La acest capitol, instituțiile de învățământ preuniversitare de stat sunt plasate pe o scară inferioară.

Managementul resurselor financiare ale instituțiilor de învățământ preuniversitare și universitare ar putea fi unul avantajos prin:

- traducerea în practică a capacităților de control, conducerea veniturilor proprii, investițiilor din veniturile personale, cu implicarea factorilor de decizie din cadrul instituției, și nu din afara ei, în gestionarea acestora;
- concomitent, susținerea majoră din partea statului cu mijloace financiare bugetare.

Pentru instituțiile de învățământ preuniversitare un bun început ar fi punerea în aplicare a Legii cu privire la descentralizarea administrativă – bazată pe principiile de repartizare a competențelor între autoritățile publice [2].

Respectiv, elaborarea strategiei de descentralizare administrativă și financiară ar fi un prim set de măsuri în dezvoltarea autonomiei și modernizării managementului resurselor financiare în instituțiile de învățământ.

Elaborarea strategiei ar duce la îmbunătățirea modului de exercitare a competențelor descentralizate în învățământul preuniversitar, în vederea armonizării obiectivelor și direcțiilor de acțiune cu noile reglementări din domeniu, dinamizării transferului de autoritate, de responsabilitate și de resurse de la nivel central către

unitățile și instituțiile de învățământ, precum și către administrațiile publice locale și optimizării modului de exercitare a competențelor descentralizate.

Autonomia instituțională – descentralizarea va urmări dezvoltarea autonomiei instituționale a școlii, a capacității acesteia de a lua responsabilități, decizii pertinente.

Aici, urmează a fi subliniată și importanța deosebită a capitalului privat, format din veniturile proprii, întrucât instituțiile din sectorul public nu sunt suficient pregătite pentru a-și asuma riscuri ce decurg din angajarea într-o afacere.

Principalul efort pentru finanțarea învățământului îi va reveni, oricum, bugetului de stat, dar în linii generale, doar pentru cheltuieli de personal, manuale, altele. Aceste fonduri ar urma să ajungă în instituțiile de învățământ preuniversitare prin intermediul direcțiilor, consiliilor locale.

Descentralizarea finanțării învățământului preuniversitar trebuie întemeiată pe principiile de transparență, echitate.

Mecanismele finanțării de asemenea trebuie stabilite într-un mod adecvat, coerent și stabil, astfel încât să permită participarea factorilor interesați la proiectarea, executarea și monitorizarea bugetară.

Fondurile pentru educație din cadrul bugetului de stat ar putea fi repartizate sub formă de granturi cu destinație pentru învățământ.

Constituirea la nivel central a unui fond de rezervă pentru învățământ de 1%, la rândul lui, ar urma să fie repartizat la propunerea MET, în urma consultărilor interministeriale, pentru evitarea unor neînțelegeri financiare.

Finanțarea învățământului preuniversitar ar putea fi realizată din 3 surse: bugetul de stat, bugetul consiliilor locale și veniturile proprii ale unităților de învățământ.

Descentralizarea la nivelul școlii vizează acordarea capacității depline de decizie a conducerii școlii cu privire la proiectarea și execuția bugetului și dezvoltarea surselor de venituri proprii ale școlii cu utilizarea independentă a acestora [3].

Luând în considerație faptul că în trecutul nu prea îndepărtat economia țării noastre a fost una centralizat-planificată – acumularea, gestionarea și protejarea fondurilor financiare este o dificultate pe care trebuie să o depășească un manager (întreprinzător).

Spre deosebire de țările industrializate cu o economie de piață tradițională, marcată de un nivel înalt al concurenței, Republica Moldova se găsește încă la începutul proceselor de elaborare a cadrului legislativ adecvat și de structurare a instituțiilor în susținerea și promovarea afacerilor.

Urmând obiectivul principal al managementului financiar sau al managementului resurselor financiare, care constă în maximizarea valorii unei organizații economice prin prisma raportului profit-investiție sau a raportului profit-risc, considerăm că în viitorul apropiat instituțiile de învățământ din țară se vor alinia cu adevărat la țările care realizează cu succes legislația pieței libere și mențin echilibrul raportului cerere-ofertă.

Referințe:

1. Luca G.-P., Olariu N. Elemente de management financiar, profitabilitate și competitivitate, profit, preț și calitate, risc și certitudine. - Iași: Dosofoei, 1998, p.1.
2. Legea privind descentralizarea administrativă, nr.435-XVI din 28.12.2006 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.29-31/91.
3. Obiective strategice europene în domeniul educației. Direcția Integrare Europeană, Ministerul Educației și Cercetării, București, 2006, p.11.

Prezentat la 06.02.2009